

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Кафедра банківської справи**

**РЕФЕРАТ**  
**кваліфікаційної роботи**  
**на здобуття освітнього ступеня магістра**  
**за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**  
**за магістерською програмою професійного спрямування**  
**«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»**  
**на тему:**  
**«СИСТЕМНИЙ РИЗИК У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ:**  
**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ»**  
(назва теми)

**Виконавець:**

Студентки ЦЗФН групи 63Ф13М

*Баташова-Галінська*

*Ольга Валеріївна*

---

**Науковий керівник:**

Д.е.н., доц.

*Жердецька Лілія Вікторівна*

---

**ОДЕСА – 2019**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

*Актуальність теми.* Виникнення та дослідження поняття «системний ризик» припадає на останню декаду минулого сторіччя. Однак економічний зміст та сфера використання цього терміну певним чином змінилася, починаючи з моменту його виникнення та до сьогодні. Донедавна найбільш часто поняття «системний ризик» використовувалося у контексті платіжних систем та по суті означало ймовірність або втрати (залежно від розуміння економічної природи ризику) внаслідок виникнення ситуації неплатоспроможності (неліквідності) одного із учасників системи, що призводить до проблем із платоспроможністю інших учасників. Необхідно зауважити, що ключові елементи, що складають сутність системного ризику, залишаються незмінними й донині – тригерна подія (шок) та розповсюдження ризику (фінансове зараження через трансмісійні канали). Проте сьогодні сфера використання поняття «системний ризик» є значно ширшою: системною подією може бути не лише банкрутство учасника системи, але й валютні, фіскальні шоки тощо, а кризові явища, які передусім втілюються в уповільненні економічного зростання та погіршенні соціальних стандартів, розповсюджуються на всі складові економічної системи держави, а в умовах сучасної глобалізації трансмісійні механізми системного ризику перетинають й національні кордони. Іншими словами, системний ризик можна розглядати як ймовірність виникнення події, що спричинить розвиток кризових явищ у межах глобальної економіки.

Глобальна економічна криза, що розпочалася в 2007 році, спричинила зростання інтересу науковців до проблем системного ризику, його накопичення, розповсюдження та регулювання. Дослідженню глибинних причин фінансових криз присвячено роботи М. Бордо, М. Дабровскі, Л. Жердецької, К. Камінскі, Л. Левена, К. Рейнхарта, К. Рогоффа, Л. Кузнєцової, Л. Примостки, В. Рисіна, Н. Шульги та ін. Водночас, ураховуючи складність та комплексність поняття «системний ризик», постійно з'являються нові науково-методичні положення й розробки з питань його ідентифікації й регулювання.

*Мета роботи* полягає в удосконаленні теоретичних засад й розробці практичних рекомендацій щодо ідентифікації та регулювання системного ризику в банківській діяльності. Досягнення мети зумовлює постановку й розв'язання таких завдань:

- визначити наукові підходи до визначення поняття «системний ризик»;
- розкрити специфічні риси системного ризику в банківській діяльності;
- охарактеризувати методологічні підходи до оцінки й регулювання системного ризику в банківській діяльності;
- проаналізувати структурну складову системного ризику банківської системи України;
- оцінити циклічну складову системного ризику в банківській діяльності: ідентифікація події кредитного буму;

- розробити методичні підходи до оцінки дисбалансів як передумови виникнення системного ризику в банківській системі України;
- оцінити втрати від реалізації системного ризику як передумова його регулювання;
- обґрунтувати інструменти макропруденційної політики у регулюванні системного ризику банківської діяльності.

*Об'єкт дослідження* – це процеси ідентифікації й регулювання системного ризику банківської діяльності.

*Предмет дослідження* – теоретичні й прикладні аспекти, які пов'язані із розв'язанням проблеми вчасної ідентифікації й регулювання системного ризику банківської діяльності

*Методи дослідження.* Для вирішення поставлених завдань використовувались загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання. Логіко-діалектичний метод – для визначення сутності системного ризику, виявлення базових ознак системної важливості. Методи аналізу, синтезу та порівняльного аналізу – для дослідження переваг та недоліків методів оцінки системного ризику. Метод системного аналізу та узагальнення – для виявлення негативних та позитивних наслідків від реалізації системного ризику. Графічний та побудови аналітичних таблиць – для наочного відображення результатів дослідження. Метод виокремлення циклічної складової – для оцінки циклічної складової системного ризику.

*Інформаційною базою дослідження є:* Конституція України, закони й інші правові акти України, постанови, звітні і статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України; дані Світового банку та Організації економічного співробітництва і розвитку, Європейської Комісії, наукові публікації, присвячені проблемам банківського системного ризику.

*Структура та обсяг роботи.* Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування). Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 10 рисунків.

*Публікації та апробація результатів дослідження.*

1. Баташова-Галінська О.В. Податки як найважливіший інструмент конвергенції сталого розвитку регіонів України / Г. С. Прокоф'єва, О. В. Баташова-Галінська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні засади ефективного функціонування соціально-економічної сфери» (м. Дніпро, 12.05.2018 р.) – Дніпро: НО «перспектива» - 132 с.

2. Баташова-Галінська О.В. Особливості формування і розвитку економічної моделі України / Г. С. Прокоф'єва, О. В. Баташова-Галінська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний механізм управління інноваціями: методологія та практика» (Львів, 21 квітня 2018 р.). – ГО «Львівська економічна фундація», 2018. – 180 с.

3. Баташова-Галінська О.В. Фінансова угода як інструмент управління банківськими ризиками / Г. С. Прокоф'єва, О. В. Баташова-Галінська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові аспекти розвитку держави та регіонів» (Одеса, 20-21 листопада 2017 р.

### **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ**

У першому розділі «**Теоретичні засади системного ризику у банківській діяльності**» охарактеризовано наукові підходи до визначення поняття «системний ризик». Визначені специфічні риси системного ризику в банківській діяльності. Розглянуті методологічні підходи до оцінки системного ризику в банківській сфері в залежності від типу економіки.

У другому розділі «**Оцінка системного ризику в банківській діяльності**» проведено аналіз структурної складової системного ризику банківської системи України. Надано оцінки циклічної складової системного ризику в банківській діяльності. Визначені показники для ідентифікації події кредитного буму. Запропоновані методичні підходи до оцінки дисбалансів як передумови виникнення системного ризику в банківській системі України.

У третьому розділі «**Регулювання системного ризику в банківській діяльності: необхідність та перспективи**» проведено оцінку втрат від реалізації системного ризику як передумова його регулювання. Запропоновані до використання інструменти макропруденційної політики у регулюванні системного ризику банківської діяльності.

### **ВИСНОВКИ**

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

У роботі набуло подальшого розвитку формування концепції системного ризику, зокрема запропоновано авторський підхід до структуризації поняття «системний ризик»: визначено його сутнісні характеристики (властивості), виокремлено й класифіковано чинники його виникнення (поведінкові; наслідкові; такі, що визначаються тенденціями розвитку світових ринків; структурні), охарактеризовано його рівні та фази, доведено необхідність формування макропруденційної політики з урахуванням еволюційного характеру системного ризику. Зазначене дозволить покращити наукове розуміння поняття системного ризику, удосконалити методичні підходи до його кількісної оцінки та обґрунтувати інструменти управління (макропруденційної політики).

При виділенні напрямів подальшого дослідження необхідно зазначити, що важливу роль у формуванні концептуальних засад системного ризику відіграють циклічність економічного розвитку, економічні кризи та стабільність (фінансова й системна).

Розроблена в 2019 році методологія забезпечує більш адекватне відбиття значимості системно важливих банків для фінансового ринку, а також окреслює розширення переліку індикаторів системно важливих банків та двоетапний процес визначення таких установ: перший етап – системно важливі банки визначаються за 9-ма індикаторами, що характеризують розмір активів банку, напрями діяльності та ступінь його фінансових взаємозв'язків; другий етап – застосовується один індикатор, який характеризує рівень концентрації в окремих банках вкладів населення, що гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Згідно оновленої методології, відтепер системно важливими є 14 банків: Приватбанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Укргазбанк, Альфа-банк, Укрсоцбанк, Райффайзен Банк Аваль, ПУМБ, Укрсиббанк, Таскомбанк, Універсал банк, Кредобанк, ОТП банк, Південний.

Кредитний кранч у банківській системі України відбувся в 2009 році – розмір кредитного портфеля банків скоротився (особливо споживче кредитування) навіть на тлі зростання валютного курсу. Наслідками кредитного буму та кранчу стали зростання обсягів проблемної заборгованості та різке скорочення фінансового результату: на початку 2011 р. прострочені позички склали 11,2% кредитного портфелю, а збитки -10,2% власного капіталу (порівняно з -32,52 на початку 2010 р.). Натомість відсутність макроекономічної стабільності спричинили подальше поглиблення кризових явищ у банківській системі України – на початку 2016 р. частка простроченої заборгованості перевищила 20%, а величина віддачі власного капіталу опустилася нижче рівня -50%. Варто зауважити, що, на нашу думку, крім нестабільної зовнішньої ситуації, таке погіршення фінансових показників кредитної діяльності банків було спричинене відновленням кредитування в 2011-2012 рр. Окремі банки у цей період активно пропонували програми споживчого кредитування із недостатнім рівнем забезпечення (чи взагалі без нього). Зазначене є свідчення наявності практики так званого «зомбі-кредитування» в банківській системі України.

Аналіз динаміки індикаторів упродовж 2015–2018 рр. підтвердив наявність проблем в українській економіці, які формували внутрішні та зовнішні дисбаланси: щороку хоча б один-два із показників сигналізували про їх наявність. Ситуацію, яку можна назвати «надмірний дисбаланс» зафіксовано в 2015 р. коли три перевищили порогові значення. Отже, як свідчать дані проведених розрахунків, окремі роки характеризувалися значними дисбалансами економічного розвитку України, однак в 2016 році позитивна динаміка показників відновлюється. Проте не дивлячись на такі позитивні зрушення, вважати ці позитивні зміни сталою тенденцією ще зарано.

У дослідженні визначено взаємозв'язки між розміром банку в Україні та ризикованістю його діяльності: найбільші банки мають нижчий рівень фінансового левериджу (як у докризовий період, так і нині) та найбільший розрив між активами й зобов'язаннями в іноземній валюті. Останній чинник створює додаткові загрози для фінансової стійкості системно важливих банків в Україні та може спричинити збільшення державних витрат на їхню

підтримку. Указані процеси зумовлюють необхідність покращання механізмів регулювання системно важливих банків в Україні за такими напрямками: забезпечення проведення превентивних інституціональних заходів, підвищення рівня фінансової стійкості СВБ та обмежувальні заходи щодо скорочення впливу СВБ на банківську систему.

Починаючи 2015 р. Національний банк України регулярно проводить перевірки банків на зв'язки за пов'язаними особами. Фахівці НБУ зазначають, що багато банків видавали кредити позичальникам, які не відповідають критеріям отримання певного кредиту, або такий кредит могли видати без застави. Багато банків працювали з клієнтами на певному рівні довіри, не формуючи резервів під кредити.

Необхідно додати, що експерти загалом схвалюють таку політику НБУ, але із застереженням про несвоєчасність подібного нововведення, з огляду на вкрай нестабільну ситуацію на банківському ринку. Крім того, вони нарікають на відсутність чіткої методології для визначення пов'язаних осіб.

Докапіталізація банків, які є державними відбувається за рахунок державних коштів, наданих переважно у вигляді збільшення статутного капіталу. Досягнення поставлених у дослідженні цілей потребує прогнозування майбутніх державних витрат на забезпечення фінансової стійкості системних банків. Вважаємо, що збільшення капіталу банку повинно відбуватися поступово, тому доцільно виділити коротко-, середньо- та довгостроковий горизонти прогнозування.

## АНОТАЦІЯ

Баташова-Галінська О.В.,

«Системний ризик у банківській діяльності: ідентифікація та регулювання»,  
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності  
072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою  
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»,

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2019 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – це процеси ідентифікації й регулювання системного ризику банківської діяльності.

У першому розділі роботи визначені наукові підходи до визначення поняття «системний ризик»; розкриті специфічні риси системного ризику в банківській діяльності; охарактеризовані методологічні підходи до оцінки й регулювання системного ризику в банківській діяльності;

У другому розділі проаналізовано структурну складову системного ризику банківської системи України; оцінено циклічну складову системного ризику в банківській діяльності: ідентифікація події кредитного буму; розроблено методичні підходи до оцінки дисбалансів як передумови виникнення системного ризику в банківській системі України.

У третьому розділі надано оцінки втрат від реалізації системного ризику та обґрунтовано інструменти макропруденційної політики у регулюванні системного ризику банківської діяльності.

**Ключові слова:** банк, банківська система, системний ризик, системно важливі банки, макропруденційна політика, фінансові дисбаланси.

## ANNOTATION

Batashova-Galinskaia OV, "Systemic risk in banking: identification and regulation",  
thesis for a master's degree in a specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" under the  
Master's program "Management of Financial Markets of Banks",  
Odessa National Economic University

Odesa, 2019

The Master's qualification work consists of three sections. The object of study is the process of identifying and regulating systemic risk in banking.

The scientific approaches to the definition of the term "systemic risk" are defined in the first section of the thesis. The specific features of systemic risk in banking are revealed. Methodological approaches to the assessment and regulation of systemic risk in banking are characterized.

The second section analyzes the structural component of systemic risk in the banking system of Ukraine. The cyclical component of systemic risk in banking was assessed. Methodical approaches to the estimation of imbalances as a prerequisite for the occurrence of systemic risk in the banking system of Ukraine have been developed.

Systemic risk loss estimates are provided and macro-prudential policy instruments in regulating systemic banking risk are substantiated

**Keywords:** bank, banking system, systemic risk, systemically important banks, macroprudential policy, financial imbalances.